

образования детей. / сост. С.Г. Косарецкий, И.В. Абанкина, Т.А. Мерцалова и др. – М.: НИУ ВШЭ, 2020. – 54 с.

3. Косарецкий С.Г., Золотарева А.В., Логинова А.Н., Павлов А.В., Баринов С.Л. Концепция обновления содержания и технологий дополнительного образования детей в области реализации дополнительных общеобразовательных программ туристско-краеведческой направленности // ИССЛЕДОВАТЕЛЬ [/RESEARCHER](#) . - 2020. - № 1 (29).- С. 14-45

4. Ozieva A. Collins Russian-English English-Russian dictionary. – New York: Harper Collins Publ., 1995. - P. 97.

5. Михайлова Т. А. Проблемы интеграции России в мировое образовательное пространство. Доступность и качество образования в России и Германии (сравнительные аспекты) // Вестник Витебского государственного университета. – 2012. № 2 (68). С. 82-91.

6. Горюшина Е. А., Гусева Н. А., Румянцева Н. В. Повышение доступности реализации дополнительных общеобразовательных программ для детей с ограниченными возможностями здоровья : методические рекомендации / под ред. А. В. Золотаревой. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2018. – 103 с.

7. Лебедева Н.Г., Лекомцева Е.Н., Мухамедьярова Н.А. Повышение доступности реализации дополнительных общеобразовательных программ для детей, находящихся в сложных социальных условиях: Методические рекомендации. / Под ред. А.В. Золотаревой. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2018. – 119 с.

8. Концепция и модели повышения доступности реализации дополнительных общеобразовательных программ: Монография / Под ред. А.В. Золотаревой, Л.В. Байбородовой, Н.П. Ансимовой. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2018. – 483 с.

9. Как школе стать эффективной: управление переходом школы в эффективный режим работы : методическое пособие / под ред. А.В. Золотаревой,. – Ярославль: Изд-во ГАУ ДПО ЯО ИРО, 2021. – 198 с.

10. Доступное дополнительное образование для детей с ограниченными возможностями здоровья: методическое пособие / под ред. А. В. Золотаревой. — Электрон. текстовые дан. (6,71 Mb). — Ярославль : ГАУ ДПО ЯО ИРО, 2021.

УДК 373.2

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2023-1(2)-89-93

Кошалиева Салтанат Шайдуллаевна

К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университети, педагогика жана психология кафедрасы, ага окутуучусу

Кошалиева Салтанат Шайдуллаевна

Бишкекский государственный университет им. К. Карасаева, кафедра педагогики и психологии, старший преподаватель

Koshalievа Saltanat Shaydullaevna

Bishkek State University K. Karasaev, Department of Pedagogy and Psychology, Senior Lecturer

**БАЛДАРДЫН ДЕН СОЛУГУН ЧЫНДООЧУ ПЕДАГОГИКАЛЫК
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУУ МОДЕЛИ ЖАНА ПРИНЦИПТЕРИ**

**МОДЕЛЬ И ПРИНЦИПЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ
ДЛЯ УКРЕПЛЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ
MODEL AND PRINCIPLES OF USE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES
FOR ENHANCEMENT OF CHILDREN'S HEALTH**

Кыскача мүнөздөмө. Балалык – адамдын жашоосундагы ден соолук калыптанган жана инсандык сапаты калыптанган мезгил. Баланын бала кезинде алган нерселеринин баары кийин өмүр бою сакталат. Демек, мугалимдердин негизги милдети – мектепке чейинки балдардын ден соолугун сактоо, бала бакчада иштөөнүн атайын системасын, принцибин, моделин түзүү аркылуу балдардын ден соолугун кантип сактоону үйрөтүү. Бир нече жылдар бою ден соолукту сактоо проблемасынын үстүндө иштеп, бала бакчада бул тема боюнча материалдар топтолуп, ден соолукту сактоочу педагогикалык системанын модели, принциптери түзүлгөн. Моделдөө – бул белгилүү бир процесстин негизги компоненттерин жана алардын өз ара мамилелерин же системаны, биздин учурда ден соолукту сактоочу педагогикалык системаны куруунун өзгөчө жолу.

Аннотация. Детство – это период в жизни человека, когда формируется здоровье и формируется личность. Все, что ребенок приобретет в детстве, сохранится на всю жизнь. Поэтому основная задача педагогов - научить сохранять здоровье детей путем создания специальной системы, принципа и модели работы в детском саду по сохранению здоровья детей дошкольного возраста. Несколько лет работал над проблемой охраны здоровья, собирал материалы по этой теме в детском саду, создал модель и принципы педагогической системы охраны здоровья. Моделирование представляет собой персонифицированный способ построения основных компонентов определенного процесса и их взаимосвязей или системы, в нашем случае педагогической системы здравоохранения.

Abstract. Childhood is a period in a person's life when health is formed and personality is formed. Everything that a child acquires in childhood will be preserved for life. Therefore, the main task of teachers is to teach how to preserve the health of children by creating a special system, principle and model of work in kindergarten to preserve the health of preschool children. For several years he worked on the problem of health protection, collected materials on this topic in kindergarten, created a model and principles of the pedagogical system of health protection. Modeling is a personalized way of building the main components of a certain process and their relationships or a system, in our case, a pedagogical health care system.

Негизги сөздөр: Ден соолукту чыңдоо, модель, принцип, технологиялары, дене тарбия, көнүгүү, педагогикалык шарттар, сергек жашоо образы.

Ключевые слова: Оздоровление, модель, принцип, технологии, физическое воспитание, физические упражнения, педагогические условия, здоровый образ жизни.

Keywords: Health improvement, model, principle, technologies, physical education, physical exercises, pedagogical conditions, healthy lifestyle.

Мектепке чейинки билим берүүнүн мамлекеттик стандартына ылайык, мектепке чейинки билим берүү уюмунун негизги жалпы программасы окуучулардын курактык мүмкүнчүлүктөрүнө жана индивидуалдык өзгөчөлүктөрүнө шайкеш келген багыттарын интеграциялоо принцибин эске алуу менен түзүлөт. Программалык билим берүү милдеттерин чечүү чондордун жана балдардын биргелешкен иш-аракеттеринде гана эмес,

ошондой эле балдардын өз алдынча иш-аракеттеринде, ошондой эле режим учурунда камсыз кылынат. Балдардын ден соолугун бекемдөө – аларды ар тараптуу өнүктүрүүнүн жана өсүп жаткан организминин нормалдуу жашоосун камсыз кылуунун башкы шарты. Бакубат бала – эреже катары, кубанычтуу, активдүү, ынтызар, чыдамкай, денелик жана интеллектуалдык жетиштүү жогорку өсүү деңгээлине ээ бала[5-39б]

Адистердин өз ара аракеттенүүсүн уюштуруунун негизи төмөнкү принциптер менен аныкталат : [4-128б]

➤ **Илимий принцип** ден соолукту чындоого багытталган бардык иш-чараларды күчөтүүнү, илимий жактан негизделген жана практикалык жактан текшерилген ыкмаларды камтыйт;

➤ **Татаалдуулук жана интеграциялык принцип** - бүткүл окуу процессинин системасында ден соолук маселелерин чечүү;

➤ **жигердүүлүк принциби, аң-сезимдүүлүк** – балдарды өркүндөтүү боюнча жаңы эффективдүү ыкмаларды жана максаттуу иш-чараларды издөөгө бүткүл коллективдин катышуусу;

➤ **Натыйжалуулук жана кепилдик принциби** – балдардын жардам жана колдоо алуу укуктарын ишке ашыруу, оң натыйжанын кепилдиги.

➤ **Татаалдуулук принциби (толуктоочулук)**. Бир когнитивдик функциянын өнүгүшү башка функциялардын өнүгүшүн аныктайт жана толуктайт.

➤ **Жашына жана жеке мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык келүү принциби** - бала менен иштөөнүн жекече коррекциялык программасы тобокелдик факторлорун жана көрүү кемчилигинин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен куракка байланыштуу өнүгүүнүн психофизиологиялык мыйзам ченемдүүлүктөрүнө ылайык түзүлүшү керек. Балага коюлган адекваттуу талаптар жана жүктөр сабактарды оптималдаштырууга жана натыйжалуулукту жогорулатууга өбөлгө түзөт.

➤ **Акырындык жана системалуулук принциби** - жөнөкөй жана жеткиликтүү, тапшырмалардан татаалыраак, татаалга чейинки аракет.

Талаптар иерархиясындагы негизги шарт же принцип билим берүүнүн ар бир этабында, өзгөчөлүгү жана аздыр-көптүр өзгөрмөлүүлүгү менен айырмаланган, билим берүү процессинин формасына жана мазмунуна предметтик-мейкиндик чөйрөсүнүн, шайкештик принциби болууга тийиш.

Калган принциптер ушул негизги шартты ишке ашырууга байланыштуу.

➤ **Айлана-чөйрөнүн көп функционалдуу принциби** – объект-мейкиндик чөйрөсү чоң адамдын балдар менен биргелешип иш-аракетине жана балдардын өз алдынча иш-аракетине көптөгөн мүмкүнчүлүктөрдү ачып, билим берүү процессинин бардык компоненттерин камсыз кылууга тийиш жана бул мааниде ал көп функциялуу болууга тийиш.

➤ **Айлана-чөйрөнүн трансформациялануу принциби** анын көп функционалдуулугу менен байланышкан - бул жагдайга жараша мейкиндиктин тигил же бул функциясын биринчи планга чыгарууга мүмкүндүк берген өзгөрүүлөрдүн мүмкүнчүлүгү (көп функционалдуу райондоштуруудан айырмаланып, функцияларды катуу бекиткен белгилүү бир мейкиндик).

➤ **Вариативдүүлүк принциби** - заманбап билим берүү процессинин мүнөзүнө ылайык, предметтик-мейкиндик өнүгүү чөйрөсүнүн алкактык (негизги) долбоору практик

мугалимдердин өздөрү тарабынан иштелип чыккан ар кандай конкреттүү чөйрө варианттарынын прототиби катары берилиши керек.

Айлана-чөйрөнүн эстетикалык аспектиси статикалык тышкы дизайн (бирдиктүү стилистикалык интерьер) катары эмес, негизинен тааныш чөйрө өзгөргөндө, трансформацияланганда же ар түрдүү элементтердин ансамблинде предметке ачылуучу “сулуулуктун” учуру катары болушу керек. стилдер).

Бул жагынан алганда, Короткова Н.А., Глушкова Г.В., Мусиенко С.И тарабынан сунушталган алкак [2] чоң практикалык кызыгууну туудурат. Бул модель эки структуралык компонентти камтыйт:

- ✓ эркин өнөктөштүк иш түрүндө класстарды өнүктүрүү;
- ✓ балдардын эркин өз алдынча иш-аракети.
- ✓ коррекциялык сабактарды уюштуруу жана өткөрүү боюнча сунуштарды берет:
- Группа бөлмөсү жана окуу зонасы жетиштүү жарык болушу керек (табигый жана жасалма жарыктын айкалышы жол берилет), тактанын үстүндө, столдордо кошумча жарыктандыруу колдонулат.
- Балдар жарык сол тарапка түшүп тургандай кылып отургузуш керек. Сологой бала үчүн үстөл үстүндө иштөөдө оң жагына жеке жарыктандыруу сунушталат.
- Дивергенттик страбизму бар жана көрүү курчтугу төмөн балдарды көрсөтүлгөн материалга жакыныраак, каралып жаткан сүрөткө, предметти жакшыраак көрүүгө жакындай алышат.
- Класста көрсөтмө куралдарды колдонуу:

Бул жагынан алганда, Н.А.Короткова жана Т.Н.Доронова тарабынан сунушталган алкак чоң практикалык кызыгууну туудурат . [3]

Бул модель эки структуралык компонентти камтыйт :

- эркин өнөктөштүк иш түрүндө класстарды өнүктүрүү, балдар үчүн балдардын эркин өз алдынча иш-аракети, күнүмдүк жашоодо баланы курчап турган реалдуу объектилер;
- оюнчуктар: - объекттин так көрсөтүлгөн мүнөздүү белгилери менен; жөнөкөй сүрөттөр; керексиз деталдары жок, ачык-айкын контуру менен, фонго карама-каршы келбеген, жаркырабаган; кызыл, сары, кызгылт сары жана жашыл түстөгү демонстрациялык материалдар; тегиздик жана көлөмдүк.
- демонстрациялык материалдын, оюнчуктардын, буюмдардын өлчөмү - 15-20 см;
- таратма материалдын өлчөмү - 5 см, 3 см, 2 см – жаш курчтугуна жараша.
- физикалык мүнөт; көз үчүн гимнастика, эс алуу, тыныгуу керек.

Адистердин коррекциялоо иштери менен катар дарылоо курстары балдарды реабилитациялоо жана алдын алуу иш-чараларынын комплекстүү планына ылайык жүргүзүлөт (дарыгердин сунуштары боюнча).

Баланын инсандык психологиялык коопсуздугун камсыз кылууга багытталган бала бакчанын тарбиячыларынын жана адистеринин иши, баланын мекемеде болушу үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүүнү камтыйт:

- ✓ режимдик моменттерди уюштуруу эс алуу иш-чараларынын комплекси (эртең мененки гимнастика; ден соолукту чындоочу процедуралары менен күндүзгү уктоодон кийин гимнастика;
- ✓ сабактар, сейилдөөлөр, жөө жүрүштөр;
- ✓ спорттук майрамдар жана көңүл ачуулар); оптималдуу айдоо режими;

- ✓ физикалык жана интеллектуалдык жүктөрдү туура бөлүштүрүү;
- ✓ чоңдор менен балдардын ортосундагы мамиленин достук стили;
- ✓ күн тартибинде эс алуу ыкмаларын колдонуу.

Маалымат багыты жана милдеттери:

- Мектепке чейинки билим берүү адистеринин жана педагогдорунун кесиптик компетенттүүлүгүнүн деңгээлин жогорулатуу.
- Ата-энелердин педагогикалык сабаттуулугун жогорулатуу
- Баланы ар тараптуу инсандык касиеттерин өнүктүрүүнүн комплекстүү жолдорун өздөштүрүү.
- Мектепке чейинки курактагы балдардын ден соолугуна жана жашоого аң-сезимдүү мамилесин калыптандыруу.
- Ата энелер балдарын ден соолугу чың, билимге ынтызар, адамгерчиликтүү ИНСАН кылып өстүрүүсү үчүн алардын жаш курак өзгөчөлүктөрүн, психологиялык, физиологиялык өсүү закон ченемдүүлүктөрүн билүүсү өтө зарыл (Г.Мадаминов)[6]

Маалымат багыты маанилүү турмуштук баалуулук катары мектепке чейинки курактагы балдардын ден соолугуна маңыздуу мамилени калыптандырууну камтыйт. Балдардын ден соолугун сактоого жана сактоого үйрөнүүсү маанилүү. Бул багыттын алкагында балдар менен ден соолук тууралуу маектер; педагогдор жана ата-энелер үчүн ден соолукту сактоо эрежеси жөнүндө маалымдоо максатында жеке жана топтук консультациялар уюштурулат.

Ошентип, бала бакчадагы коррекциялоо иши көп баскычтуу система катары курулган, ал мектепке чейинки курактагы балдардын психофизикалык өнүгүүсүнүн бүткүл курсун башкаруу үчүн комплекстүү, комплекстүү, дифференцияланган, жөнгө салынган процессти камсыз кылат. Өзгөчө ата энелер мындай технологиялардын маңызы алардын атынан даана көрүнүп турат. ГОСТ боюнча бала бакчада ден соолукту үнөмдөөчү технологияларды колдонуунун түпкү максаты балдардын ден соолугун сактоо жана чыңдоо болуп саналат, бул билим берүү процессинин натыйжалуулугун жогорулатуунун зарыл шарты болуп саналат. Дени сак бала гана жакшы окуучу жана ийгиликтүү адам боло алат.

Колдонулган адабияттар:

1. Комарова О.А. Өнүгүп жаткан чөйрөнү билим берүү багыттарына ылайык толтуруу//Улуу педагогдун маалымдамасы. -2014. - №8.
2. Короткова Н.А., Глушкова Г.В., Мусиенко С.И. Бала бакчанын предметтик-мейкиндик чөйрөсү. – М.: Линка-пресс, 2010. – Б.5-22.
3. Бала бакча үчүн материалдар жана жабдуулар / Ред. Т.Н.Доронова, Н.А.Короткова. – М.: Элти-Кудиц, 2003. – 206 б., илд.
4. Нищева Н.В. Бала бакчадагы объект-мейкиндикти өнүктүрүүчү чөйрө. Курулуш принциптери, кеңештер, сунуштар / Сomp. Н.В. Нищев. – Санкт-Петербург: «Детский шак-пресс», 2006. – 128 б., илд.
- 5.Тарбиячыларга кеп-кеңештер: усулдук колдонмо /түз.А.А.Исаева Бишкек- 2014 39б
- 6.Г.Мадаминов Ата-энелер сиздер үчүн Kitep.kg-2022 5б